

І. М. Назаренко,
к. е. н., доцент кафедри економічного контролю та аудиту,
Сумський національний аграрний університет

СТРАТЕГІЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ЗНАНЬ ТА ІННОВАЦІЙ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

I. Nazarenko,
PhD in Economics, Associate Professor of economic control and audit Sumy National Agrarian University

STRATEGIC MANAGEMENT OF KNOWLEDGE AND INNOVATION IN THE CONTEXT OF THE DEVELOPMENT OF STRATEGIC MANAGEMENT

У статті обґрунтовано актуальність стратегічного управління в сучасних умовах господарювання. Досліджено концептуальні підходи до розвитку стратегічного менеджменту. Обґрунтовано необхідність та доцільність виокремлення нової форми стратегічного менеджменту, яка базуватиметься на основі знань та інновацій. Доведено, що в сучасній економіці знання дозволяють генерувати безперервний потік нововведень, який відповідає мінливим динамічним потребам, а досить часто й формує ці потреби. Виокремлено характерні особливості економіки XXI ст. Розглянуто предметно-цільові складові стратегічного менеджменту знань та інновацій.

In the article it is grounded the urgency of the strategic aspect of management in modern conditions of managing. It is discussed conceptual approaches to the development of strategic management. There is the necessity and appropriateness of the allocation of a new form of strategic management, which will be based on knowledge and innovation. It is proved that in the modern economy knowledge allows to generate a continuous flow of innovations to meet changing the dynamic needs, and often forming these needs. It is selected characteristic features of the economy of the XXI century. It is considered subject-targeted components of strategic management of knowledge and innovation.

Ключові слова: динамічні можливості, економіка знань, інновації, знання, стратегія, стратегічний менеджмент, управління.

Key words: dynamic capabilities, knowledge economy, innovation, knowledge, strategy, strategic management, management.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Здійснення підприємницької діяльності в сучасних умовах вимагає від менеджменту підприємства застосування сучасних технологій управління, спрямованих на посилення конкурентних переваг суб'єкта господарювання. Сучасне ринкове середовище настільки швидко змінюється, що підприємства не встигають адаптуватися до нових реалій. Відповідно, щоб ефективно здійснювати фінансово-господарську діяльність власники, менеджери повинні не просто здійснювати управління, а й впроваджувати інструменти стратегічного менеджменту. Стратегічне управління повинне забезпечувати розробку стратегії підприємства, яка буде спрямована на побудову оптимальної моделі перспективи майбутнього розвитку бізнесу суб'єкта господарювання.

Необхідно зазначити, що стратегічне управління виникло під дією як зовнішніх, так і внутрішніх факторів оточуючого соціально-економічного середовища. Фундаментальна основа стратегічного управління сформу-

валася еволюційно, пройшовши відповідний трансформаційний процес, а саме: поточне планування та бюджетування — довгострокове планування — стратегічне планування — стратегічне управління — стратегічне підприємництво. Єдиного загального підходу до розвитку стратегічного менеджменту не існує, оскільки даний вид управління постійно розвивається, вдосконалюється та адаптується до умов та потреб суспільства.

Слід чітко усвідомлювати, що формування стратегічного менеджменту, як методології сучасного менеджменту, на сьогодні не закінчилося. Економічні кризи, загострення конкурентної боротьби, використання сучасних досягнень науково-технічного прогресу створюють умови для зародження нової управлінської концепції. Всю драматичність ситуації, її квінтесенцію детально характеризують наступні слова: "У швидкоплинному світі високих технологій ваш завтрашній конкурент може не бути сьогоднішнім противником, він може навіть і не існувати в даний момент" [6].

Враховуючи вищезазначене, доцільно наголосити, що в реаліях сьогодення існують об'єктивні причини за-родження нового етапу розвитку стратегічного управ-ління, який повинен базуватися на концепції динаміч-них можливостей і найбільш динамічними ресурсами по-трібно вважати знання та інновації. Поява нових скла-дових компонентів перспективного напрямку менеджменту не означає відмову від попередніх форм, а являється наслідком еволюції розвитку управлінської платформи, яка узагальнює, зберігає та адаптує основні досягнен-ня, методи, форми попередніх фаз стратегічного управ-ління до моделі розвитку як національної, так і світової економіки.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідженню теоретичних та практичних аспектів розвитку стратегічного менеджменту присвятили свої наукові праці І. Ансофф, Г. Мінцберг, В.С. Просалова, І.А. Ігнат'єва, З.Є. Шершньова, С.В. Оборська, В.С. Ка-тькало, М.В. Бражник та ін.

У зв'язку з постійно зростаючою необхідністю зас-тосування стратегічного підходу до управління, ракурс дослідження розвитку даної віхи економічної науки яв-ляється постійно актуальним об'єктом для досліджен-ня.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою написання статті є обґрунтування необхід-ності та доцільності виокремлення в управлінні нової форми стратегічного менеджменту, яка базуватиметься на знаннях та інноваціях.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Сучасний етап розвитку економіки характеризуєть-ся такими визначальними термінами, як "економіка знань", "когнітивна економіка" та "інноваційна еконо-міка".

Знання дозволяють генерувати безперервний потік нововведень, який відповідає мінливим динамічним по-требам, а досить часто й формує ці потреби. Знання лише тоді мають значення в економічному сенсі, коли вони реалізуються у формі інновацій. Діяльність із ви-робництва, поширення й використання знань у сучасній економіці відіграє важливу роль, визначає її істотні риси, темпи розвитку. Між наукою й технологією виникає нова взаємодія — все більше секторів економіки стають на-укомісткими, зростає частка інвестицій у знання, осві-ту, нематеріальні активи. Мова йде, передусім, про клю-чове значення людського (інтелектуального) капіталу, який за певних інституційних умов перетворюється на найважливіший чинник розвитку економічної системи, заснованої на знаннях [15].

Слід зазначити, що економіка знань — це еконо-міка нового типу, що збігається з традиційною за цілями, але відмінного від неї домінуючим продуктом (знання-ми), організацією управління даним продуктом (в на-слідок зміни об'єктивних законів управління), значен-ням людського капіталу (як творця інтелектуального ка-піталу). Управління людськими ресурсами в економіці знань набуває нових обрисів. Інноваційність, здібність

до змін формують характер організаційної цінності, а кваліфікація персоналу, залежно від вкладу в інтелек-туальний капітал компанії, стає необхідністю [9].

Економіка знань, що прийшла на зміну традиційній економіці, має ряд характерних рис. По-перше, вона ха-рактеризується хвилями інновацій; по-друге, продукти та послуги виявляються взаємопов'язаними; по-третє, виробництво включає складний міждисциплінарний комплекс. Успіх у сучасному економічному світі стає за-лежним не тільки від вироблених в минулому способів ведення справ, а й значною мірою від динамічних здібностей компаній, які дозволяють трансформувати наявні способи отримання результату відповідно до змін ситуації [4].

На основі проведених досліджень можна зробити висновки, що для економіки ХХІ ст. характерні наступні ключові моменти:

- одним з головних ресурсів підприємства є знан-ня, а традиційні фактори виробництва (земля, праця, ка-пітал) займають другорядну позицію;

- домінуючу позицію на ринку займають підприє-мства, які використовують прогресивні технології;

- для посилення можливостей адаптації до змін в економічних процесах управлінський персонал підприє-мства повинен володіти знаннями і навичками, які спри-ятимуть створенню та реалізації ефективних та прогрес-ивних стратегічних рішень;

- конкурентоспроможність суб'єкта господарю-вання залежить від знань та інновацій, які практично не реально скопіювати конкурентам;

- попитом користуються креативні та висококваліфіковані працівники, які орієнтовані на кар'єрну пер-спективу.

Таким чином, науково-інноваційна діяльність стає одним з пріоритетних напрямів розвитку економіки дер-жави та суб'єктів господарювання. Досягти успіху і зай-няти домінуючі позиції на ринку можуть інноваційно-спрямовані підприємства.

Український економіст, академік В.Г. Андрійчук справедливо констатує, що суспільству необхідно зо-середжуватися вже не тільки і не тільки на різкому зро-станні масштабів виробництва, як на динаміці розвит-ку. Тобто оперативності практичного впровадження інновацій та високоефективних технологій як визначаль-ного фактора економічного поступу [1].

Стратегічні інновації визначають можливості пере-гляду існуючої бізнес-моделі способами, які створюють конкуренту перевагу та нову цінність для клієнтів, стей-кхолдерів. Стратегічні інновації мають стверджувальний характер, оскільки враховують розвиток нових бізнес-моделей, зміни стратегій. Вони можуть супроводжува-тися пошуком дефіцитних ресурсів, формуванням і роз-витком ключових компетенцій, стійких конкурентних переваг у майбутньому [14].

У розвинутих країнах світу на сьогодні відбуваєть-ся стрімке зростання індустрії знань при одночасному скороченні матеріального виробництва [13]. А для ха-рактеристики результатів діяльності компанії викорис-товується спектр кількісних показників (ринкова вартість компанії, віддача активів, віддача власного ка-піталу тощо) і якісних показників (рівень інноваційності, швидкість реакції на зовнішні зміни, рівень конкурен-

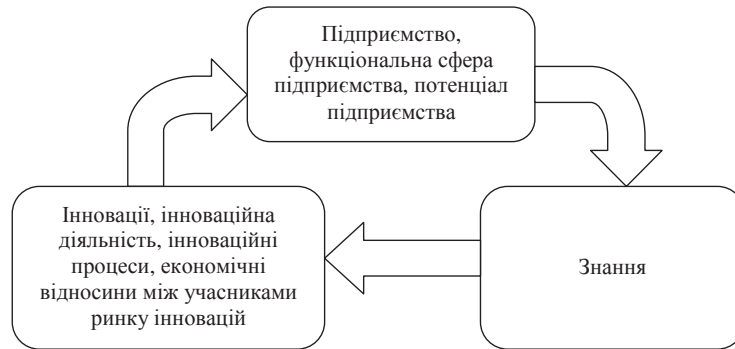

Рис. 1. Взаємозв'язок складових стратегічного менеджменту знань та інновацій

тоспроможності та інші характеристики діяльності підприємства, оцінені експертним шляхом) [2].

Таким чином, у XXI ст. знання стають новим джерелом економічного добробуту, стимулом інноваційних процесів і ключовою конкурентною перевагою як компаній, так і нації в цілому [8].

Багатоаспектність, неоднозначність та важливість категорії "знання" в науковій літературі та практичній діяльності суб'єктів господарювання, спричинило існування значної кількості підходів до інтерпретації. З метою поглибленого розуміння терміну "знання" дослідимо даний понятійний апарат.

У вільній енциклопедії "Вікіпедія" зазначено, що знання — це форма існування і систематизація результатів пізнавальної діяльності людини. Також існує трактування даного терміну як суб'єктивного образу, об'єктивної реальності, тобто адекватне віддзеркалення зовнішнього і внутрішнього світу в свідомості людини у формі уявлень, понять, думок, теорій. У широкому сенсі, досліджувана дефініція означає сукупність понять, теоретичних побудов і уявлень, а у вузькому сенсі — дані, інформація [5].

Канадський дослідник Г. Мінцберг пояснює, що: "... знання, з яким має справу стратегічне мислення, не є інтелектуальним, не являється аналітичним узагальненням, ні абстрактними фактами і цифрами. У більшій мірі це особисте знання, внутрішнє розуміння, споріднене "почуттю матеріалу" у майстра. Якщо факти доступні кожному, то таке знання — лише не багатьом" [12].

З позиції сучасного суспільного світогляду управління знаннями повинно стати одним із ключових стратегічних пріоритетів суб'єкта господарювання, спрямованих на досягнення стійких конкурентних переваг і підвищення цінності підприємства.

В.Є. Расков наголошує, що знання не можуть бути об'єктом управління. Інструменти управління лише побічно впливають на процеси трансформації знань через створення організаційного контексту. Основним об'єктом управління є індивід [10].

Т.А. Гараніна, цитуючи Л. Едвінсона, акцентує увагу на необхідності трансформувати людський капітал в інноваційний, який, у свою чергу, має бути захищений правами власності. Таким чином, чим більшою кількістю зареєстрованих об'єктів інтелектуальної власності володіє компанія, тим більше вона має можливостей створення і підтримки стійких конкурентних переваг [3]. Капіталізація можливостей підприємства до інновацій сприяє підвищенню рівня інноваційності суб'єкта господарювання.

Стратегічне управління бізнесом в своєму звичному вигляді вирушає в історію. Бізнес стає все більш прагматичним, планування — короткостроковим, а інновації і наука — ключовими чинниками зростання [11].

Узагальнення наукових поглядів з досліджуваної проблематики дозволяє констатувати, що в умовах сьогодення стратегічний менеджмент повинен базуватися на концепції динамічних можливостей, а головними динамічними ресурсами необхідно вважати знання та інновації.

Погоджуємося з думкою А.М. Макарова, що сьогоденні правомірно говорити про становлення нового, перетворюючого стратегічного менеджменту, головним завданням якого є не планування довгострокового виживання, а своєчасна трансформація фірми, в якій успіх вбачається в доданій цінності підприємства [7].

У зв'язку з вищевикладеним, закономірною необхідністю є виділення нової форми розвитку стратегічного управління — стратегічного менеджменту знань та інновацій.

На думку автора, стратегічний менеджмент знань та інновацій — це процес управління інтелектуальним потенціалом працівників (новаторів), інноваційними процесами та іншими ресурсами підприємства з метою підвищення конкурентоспроможності, цінності, інвестиційної привабливості та зростання вартості бізнесу суб'єкта господарювання з урахуванням умов зовнішнього середовища.

На рисунку 1 представлено системну єдність предметно-цілових складових стратегічного менеджменту знань та інновацій у відповідності до запропонованого визначення.

Стратегічний менеджмент знань та інновацій є похідним від стратегічного, інноваційного менеджменту та менеджменту знань. Особливість даної форми стратегічного менеджменту полягає в тому, що першочерговим пріоритетним завданням являється підвищення конкурентоспроможності, цінності, інвестиційної привабливості та зростання вартості бізнесу, а довгострокова перспектива являтиметься питанням другого порядку.

На рисунку 2 представлено місію стратегічного менеджменту знань та інновацій.

Виокремлення нової форми стратегічного менеджменту вимагає перегляду підходів до інтерпретації стратегії. Відповідно, у межах даної концепції, стратегія по-

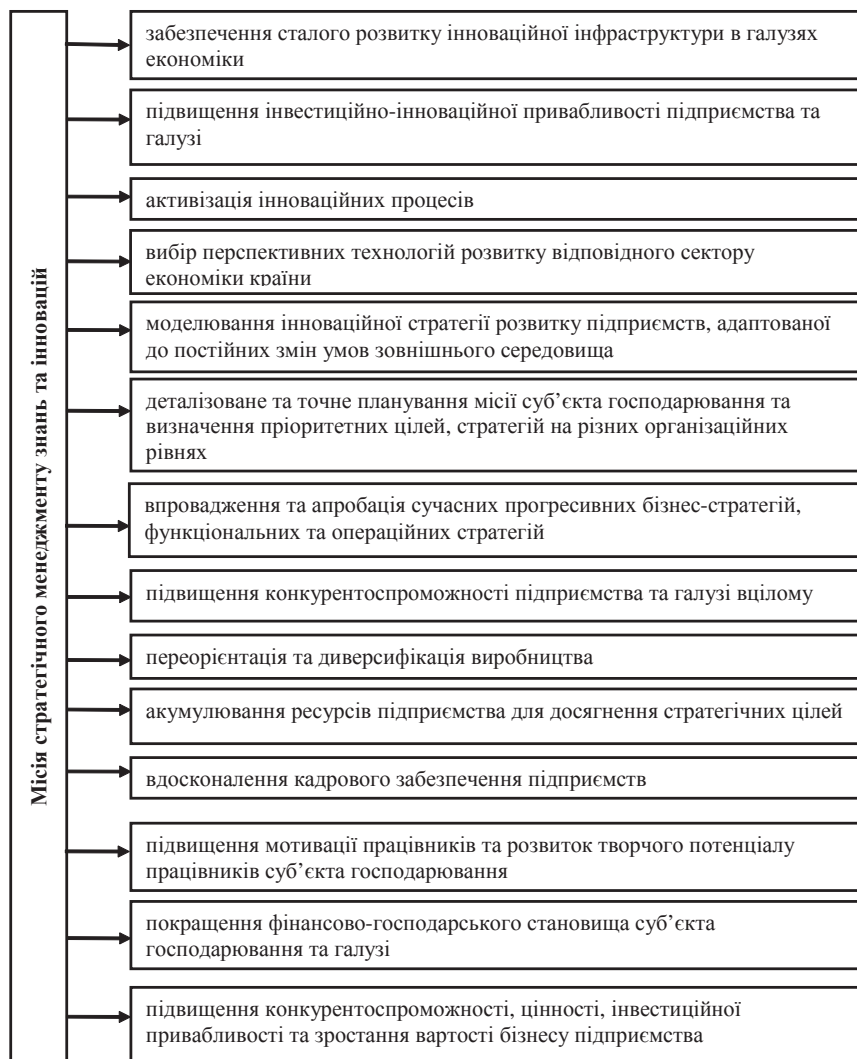

Рис. 2. Місія стратегічного менеджменту знань та інновацій

винна розглядатися як сукупність методів (традиційних, економіко-математичних, евристичних, когнітивних та ін.) моделювання бізнесу підприємства, реалізація яких забезпечить зниження рівня невизначеності розвитку підприємства і сприятиме зміцненню конкурентоспроможності та підвищенню цінності суб'єкта господарювання в ринкових умовах.

Проводячи наукові дослідження відносно науково-інноваційної спрямованості стратегічного менеджменту, не можна оминути ряд ключових проблемних питань. На сьогодні, у зв'язку з фінансовою кризою, рівень державного фінансування інноваційних проектів досить низький. Суб'єктам господарювання не вистачає власних ресурсів фінансування науково-інноваційної діяльності, а кількість державних програм, що фінансуються з бюджету, з кожним роком зменшується. Також одним з негативних чинників розвитку стратегічного менеджменту, орієнтованого на знання та інновації, є недосконалість вітчизняного законодавства з питань науки та інновацій.

Для вирішення проблемних питань у перспективі доцільно на державному рівні:

— вдосконалювати законодавчо-нормативну базу з питань науки та інновацій, враховуючи постійні зміни;

— створити стійку платформу для розвитку інноваційних проектів соціально-економічного розвитку підприємств, галузей та економіки країни;

— акцентувати увагу на пріоритетності інновацій та науки;

— активізувати створення регіональних галузевих науково-технологічних парків;

— врахувати зарубіжний досвід інноваційної політики;

— запровадити ефективні механізми стимулювання розвитку творчого потенціалу працівників та ін.

ВИСНОВКИ

Проведені дослідження дають змогу констатувати, що сучасний напрям розвитку економіки потребує докорінних змін, вдосконалення стратегічного управління. Відповідно, для здійснення ефективної господарської діяльності керівники, власники та інші зацікавлені особи повинні застосовувати стратегічний підхід в управлінні, який базуватиметься на знаннях та інноваціях. Впровадження стратегічного менеджменту знань та інновацій сприятиме досягненню поставлених цілей, виявленню напрямків реалізації управлінських рішень, створенню стійких конкурентних переваг, забезпеченню сталого економічного розвитку, підвищенню цінності та вартості підприємства.

Література:

1. Андрійчук В.Г. Стратегічні пріоритетні орієнтири і парадигми забезпечення інноваційно-модернізаційного розвитку економіки України / В.Г. Андрійчук // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. — 2012. — № 4. — С. 5—13.
2. Быков А.А. Влияние интеллектуального капитала на результаты деятельности компании / А.А. Быков, М.А. Молодчик // Вестник С.-Петерб. ун-та. Серия: Менеджмент. — СПб., 2011. — Вып. 1. — С. 27—55.
3. Гаранина Т.А. Нематериальные активы и интеллектуальный капитал: роль в создании ценности компании / Т.А. Гаранина // Вестник С.-Петерб. ун-та. Сер. 8. — СПб., 2010. — Вып. 2. — С. 78—105.
4. Замулин А.Л. Лидерство в эпоху знаний / А.Л. Замулин // Вестник С.-Петерб. ун-та. Серия: Менеджмент. — СПб., 2012. — Вып. 3. — С. 48—77.
5. Знання [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/Знання>
6. Коробейников О.П. Интеграция стратегического и инновационного менеджмента [Електронний ресурс] / О.П. Коробейников, А.А. Трифилова. — Режим доступу: <http://www.cfin.ru/press/management/2001-4/02.shtml?printversion>
7. Макаров А.М. Преобразующий менеджмент: стратегическое управление организацией в современных условиях / А.М. Макаров // Вестник С.-Петерб. ун-та. Сер. 8. — СПб., 2005. — Вып. 1, (№ 8). — С. 61—81.
8. Менеджмент знаний — управленческая парадигма XXI века [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://electrocontrol.net/myenyedjmyent-znaniy-upravlyenchyeskaya-paradigma-vyeka>
9. Научно-практический семинар "Развитие конкурентоспособности в экономике знаний: новые подходы к управлению человеческими ресурсами" [Електронний ресурс] // Вестник С.-Петерб. ун-та. Сер. Менеджмент. — 2011. — Вып. 1. — С. 175—179. — Режим доступу: <http://www.vestnikmanagement.spbu.ru/archive/pdf/501.pdf>
10. Расков В. Е. Управление знаниями как самостоятельная область исследований: основные дискуссионные вопросы / В. Е. Расков // Вестник С.-Петерб. ун-та. Сер. 8. — СПб., 2007. — Вып. 3. — С. 34—58.
11. Савчук В. П. Business Intelligence: Эра знаний и стратегия бизнеса [Електронний ресурс] / В. П. Савчук. — Режим доступу: <http://www.management.com.ua/strategy/str232.html>
12. Управление знаниями: учебное пособие / Л.А. Трофимова, В.В. Трофимов. — СПб.: Изд-во СПбГУЭФ, 2012. — 77 с.
13. Фінагіна О.В. Інформатизації в контексті теорії інституціонального розвитку / О.В. Фінагіна, О.А. Зінченко // Прометей. — 2008. — № 3 (27). — С. 158—164.
14. Шинкаренко П.В. Тринадцатый Всероссийский симпозиум "Стратегическое планирование и развитие предприятий" / П.В. Шинкаренко // Российский журнал менеджмента. — 2012. — Т. 2, № 2. — С. 145—152.
15. Яковенко Л.І. Інноваційний характер економіки знань / Л.І. Яковенко // Вісник Полтавської державної аграрної академії. — Полтава, 2010. — № 2. — С. 141—145.

References:

1. Andreychuk, V.G. (2012), "The strategic priorities and guidelines to ensure the paradigm of innovation and modernization of economy of Ukraine", *Zovnishnya torgivlya: ekonomika, finans, pravo*, vol. 4, pp. 5—13.
 2. Bykov, A.A. and Molodchik, M.A. (2011), "The impact of intellectual capital on company performance", *Vestnik S.-Peterb. un-ta. Serija: Menedzhment*, vol. 1, pp. 27—55.
 3. Garanina, T. A. (2010), "Intangible assets and intellectual capital: a role in creation of value of the company", *Vestnik S.-Peterb. un-ta. Serija: 8*, vol. 2, pp. 78—105.
 4. Zamulin, A. L. (2012), "Leadership during an era of knowledge", *Vestnik S.-Peterb. un-ta. Serija: Menedzhment*, vol. 3, pp. 48—77.
 5. Wikipedia (2014), "Knowledge", [Online], available at: <http://uk.wikipedia.org/wiki/Znannya>. (Accessed 05 December 2014).
 6. Korobeynikov, O. P. and Trifilova, A. A. (2001), "Integration of strategic and innovative management", [Online], available at: <http://www.cfin.ru/press/management/2001-4/02.shtml?printversion>. (Accessed 05 December 2014).
 7. Makarov, A. M. (2005), "Reformative management: strategic management of the organization in modern conditions", *Vestnik S.-Peterb. un-ta. Serija: 8*, vol. 1, no. 8, pp. 61—81.
 8. Electrocontrol.net (2014), "Management of knowledge — an administrative paradigm of the XXI century", [Online], available at: <http://electrocontrol.net/myenyedjmyent-znaniy-upravlyenchyeskaya-paradigma-vyeka>. (Accessed 05 December 2014).
 9. Minina, V.N. and Andreeva, T.E. (2011), "Scientific and practical seminar "Development of competitiveness in economy of knowledge: new approaches to management of human resources", *Vestnik S.-Peterb. un-ta. Serija: Menedzhment*, vol. 1, pp. 175—179.
 10. Raskov, V. E. (2007), "Management of knowledge as independent area of researches: main debatable questions", *Vestnik S.-Peterb. un-ta. Serija: 8*, vol. 3, pp. 34—58.
 11. Savchuk, V. P. (2012), "Business Intelligence: Era of knowledge and strategy of business", [Online], available at: <http://www.management.com.ua/strategy/str232.html>. (Accessed 05 December 2014).
 12. Trofimova, L. A. and Trofimov, V. V. (2012), *Upravlenie znaniyami [Management of knowledge]*, SPbGUJef, St.Petersburg, Russia.
 13. Finahina, A.V. and Zinchenko O.A. (2008), "Information in the context of the theory of institutional development", *Prometey*, vol. 3, no. 27, pp. 158—164.
 14. Shinkarenko, P. V. (2012), "Strategic planning and development of the enterprises", *Rossiyskij zhurnal menedzhmenta*, vol. 2, no. 2, pp. 145—152.
 15. Yakovenko, L.I. (2010), "Innovative character of economy of knowledge", *Visnik Poltavskoyi derzhavnoyi agrarnoyi akademiyi*, vol. 2, pp. 141—145.
- Стаття надійшла до редакції 23.12.2014 р.*